

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

(Prof. Dr. Muhammed Nur DOĞAN Armağan Sayısı)

E-ISSN: 2651-3013

DOI Number:

Cilt: 2 Sayı: 1 Şubat 2019

ss. 503-526

Makalenin Geliş

Tarihi

06/01/2019

Makalenin

Kabul Tarihi

01/02/2019

Yayın Tarihi

28/02/2019

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE BİR FAHRIYE YOLU: MESLEKİ YAKIŞTIRMALAR

Erkan AKALIN¹

ÖZET

Şiir, Devlet-i Aliyye'nin sosyal ve kültürel yapısı ile bütünleşmiş, toplumsal dokunun nüvesi konumunda bulunan uğraş alanlarından biridir ve Osmanlı toplumunun bütün kesimlerinden pek çok insan gerek vakit geçirmek, iletişim kurmak; bir olay veya durum hakkında sahip olduğu bilgiyi, tecrübeyi paylaşmak gerek bir konuyu tartışmak, bir meseleye dair muhataplarına nasihat etmek, onları uyarmak; bir kişiyi, işi eleştirmek yahut methetmek ve gerekse geçimini sağlamak, hayatını ikbal ile idame ettirmek gibi nedenlere bağlı olarak şiir kaleme almıştır. Dolayısıyla şiir, sanatsal bir meşgale olmasının yanı sıra şair açısından yaşamını sürdürmek için tuttuğu bir iş, bir meslektir. Ancak bu mesleği hakkıyla icra etmek herkesin harcı olmayıp usta şairliğin Allah vergisi bir yetenek, tükenmeyen bir gayret ve kadim geleneğe sıkı sıkıya riayet çerçevesinde ortaya çıkabileceğine inanılmaktadır. Nitekim söz konusu koşulların farkında olarak şairlik mesleğine meyledenler çoğu zaman bu yolun mahiyeti, yolculuğun ilkeleri, idealleri, kendilerinin an itibarıyla yolun neresinde bulunduğu ve bu yolun sözde şairleri / yolsuzları ile ilgili görüş bildirme ihtiyacı hissederler. Bu husustaki görüşlerini ise genellikle fahriye içerikli nazım birimleri inşa ederek bildirirler. Divan şairlerinin fahriye içerikli söylemlerinde yaygın olarak başvurdukları ifade kanallarından biri ise şairlik hüneri ile devlet memurluğu; sarraflık, berberlik ve

¹ Dr. MEB, Milli Eğitim Uzman Yardımcısı, erkan_06sebnem@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8247-5661

terzilik gibi çarşı-pazar esnaflığı; çiftçilik, sihirbazlık, bağbanlık, muallimlik gibi diğer mesleki uğraşları kimi benzerlikler üzerinden irtibatlı kılmak, hem genel anlamda şairlikle hem de kendi şairlik kudretleri ile ilgili türlü mesleki yakıştırmalarda bulunmaktır.

Bu çalışmada divan şairlerinin, şairlik mesleği ve bu meslekteki maharetleri ile ilgili birtakım mesleki yakıştırmalarda bulunmalarının sıklıkla tercih ettikleri bir fahriye içeriği kurma yöntemi olduğuna dikkat çekmek istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, Osmanlı şairleri, fahriye, meslekler, benzeşim kurma

A SELF-PRAISE METHOD IN CLASSICAL TURKISH POETRY: OCCUPATIONAL ASCRIPTIONS

ABSTRACT

Poetry became integrated with the socio-cultural structure of Ottoman Empire, and it is one of the core occupations of social tissue, and many people from every part of society wrote poems both for spending time, communicating, sharing their knowledge and skill on an event or situation, discussing a matter, advising on an issue to their payer and warn them; besides they wrote poems to criticise or praise someone, to live on with welfare. Thus, poetry is an occupation to live on besides being an artistic job with regard to poet. However, being a great poet is not within everybody's means, but it is believed that to be a master poet is an innate talent, and it requires a hard work and obeying firmly the archaic rules. Indeed, people who tend to be a poet being aware of these conditions often need to express their opinions on the importance of this way, the principles and ideals of travel, on which point of the way they are, and the so-called poets / undue of the way. They generally express their opinions on this issue by composing poetry pieces with self-praise content. One of the means of expression commonly used by Ottoman poets is to make connections between poesy skill and other occupations such as civil-servant, goldsmith, barbering and tailoring, farming, wizardry, gardening, tutoring; and besides, making various occupational attributions both with poetry in general and their own poesy might.

In this study, it was aimed to draw attention to the method that Ottoman poets often preferred for composing self-praise content for occupational attributions about poesy and their own skills with the profession.

Key Words: Classical Turkish poetry, Ottoman poets, self-praise, occupations, making analogy

GİRİŞ

Klasik Türk şiirinde ehl-i nazm, ehl-i hüner, nâşid gibi adlarla da anılabilen şairler / şuara zümresi; his, hayal ve fikirleri mevzun ve mukaffa bir formda nazma çekme hususunda mahir kimselerdir. Yetiştirdiği fenn-i şiir erbabının gerek sayısına gerekse niteliğine bakıldığında Devlet-i Aliyye'nin bu anlamda bir şair / şiir medeniyeti olduğu söylenebilir. Zira esnafından askerine, tüccarından bürokratına kadar birçok kişi bu sahada kalem oynatmıştır ki bunda Hz. Peygamber'den başlamak üzere İslami gelenekte şiire duyulan saygının, saray sakinlerinin hem bizzat şiirle ilgilenmek hem de hünermend şairleri himaye etmek suretiyle şiir sanatına daima iltifat etmesinin, şiirlerde anılan kimselerin adlarının ebedilik kazanmasının, şiirlerin bir tür icraat duyurusu, devlet ricalince gösterilen başarıların tanıtım, duyuru metni olma özelliği taşımasının etkisi büyüktür.

Denebilir ki muktedir olanın; iktidarını pekiştirmek, hizmetlerini duyurmak, yaymak ve ismini zamanın ötesine taşımak isteği dilleri cennetin anahtarı olan şairi / şiiri kollamasının², şairin / şiirin ise Osmanlı'da iktidar olmasının önünü açan temel saiklerdir. Kutadgu Bilig'in "Şâ'irler Birle Katılmaknı Ayur" başlıklı 51. bahsinde Ögdülmiş Odgurmış'a şairlerle nasıl bir münasebet kurulması gerektiğini ifade ederken onların dillerinin kılıç keskinliğinde, kalplerinin yolunun ise kıldan ince olduğunu; derin ve nükteli sözler anlamak isteyenlerin onlara başvurması gerektiğini, onların denize dalıp değerli madenler çıkaranlara benzediğini, birini methettiklerinde bu övgünün her yere yayılacağını, buna karşın birini yererlerse o kişinin adının daima kötü olarak kalacağını bildirir ve ondan şairlere mümkün olduğu kadar iyi davranmasını isteyip onların diline düşmemesi yönünde ikazda bulunur ve övülmek istiyorsa onları memnun etmesinin kendine yeteceğini, dolayısıyla onlara ne isterlerse vermesini, hiçbir şeyi esirgememesini, bu şekilde onların dilini satın almasını nasihat eder (Arat, 2008: 230).

Sünbülzâde Vehbî de (ö. 1809) Divan'ında devletler için şiirleri gönle hoş gelen, şöhretli; pak nazmı saçılmış bir inci gibi olan mahir şairlerin yetiştirilmesi gerektiğinin, Lutfiyye'sinde ise şiirin hünerlerin en yücesi, marifetlerin en güzeli olduğunun, şairlerin bahtının gaipten gelen oklar gibi olduğunun, şiiri kınamanın büyük bir ayıp olduğunun, rind bir şair olup irfan meclisini süslemenin büyük bir mutluluğa karşılık geldiğinin, maharetli şairlere sultan dendiğinin ve divan sahibi olması sebebiyle şanınin yüceltildiğinin altını çizmektedir:

² El-lisânü's-şu'arâ-i miftâhü'l cennet (İsen, 1999: 48).

Belî devletlere şâ'ir gerekir
Velîkin şâ'ir-i mâhir gerekir

Ki ola dil-pesend eş'ârı meşhur
Güher-veş nazm-ı pâki dürr-i mensûr (Yenikale, 2011: 61)

Şi'r ü inşâ hünerin a'lâsı
Ya'ni her marifetin ra'nâsı

Şu'arâ tâli'idir sehmü'l-gayb
Şi're ta'n eylemedir gâyet 'ayb

Ne safâ rind-i sühandân olmak
Zîver-i meclis-i 'ırfan olmak

Şâ'ir-i mâhire sultân dirler
Şan virüp sâhib-i divân dirler (Alıcı, 2011: 94-95)

Şairler de iktidarın yanında, yakınında, hiç olmazsa aklında olmanın ikballerine ve namlarının yarına kalırlığına sağlayacağı yararın farkındadırlar. Örneğin Ahmed Paşa'nın (ö. 1497) şiirden muradı, dünyada uzak yakın kim varsa adını hamisi Şah Bayezid'in methedeni olarak anması, böylece isminin bu vasıfla şöret bulması ve sözlerinin de mahşere kadar dillere dolanmasıdır. Fuzûlî (ö. 1556), hamisi Cafer Beg'in lütfunun ve idrakinin zorlaması olmasa sanat dükkânının boş kalacağı, bu yüzden kendinin onun bir madihi olarak izzet ve ikbalini ve bir dilenci olarak ihsan lütfunun zuhur etmesini dilediğini bildirmektedir. Nâilî (ö. 1666), patronu Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'ya hitaben sedef içindeki incinin karargâhı olan şiiri gibi kendini de aklından çıkarmamasını dilemekte, bu isteği de sadrazamların daima şiire rağbet etmeleri, gönül ve akıl ehline her zaman sığınak olmaları geleneğini hatırlatarak desteklemektedir. Enderunlu Vâsif ise (ö. 1824) karşılıksız gazel demekten usandığını biraz da kaside ve tarih söylemek istediğini belirterek söz dizmenin bir bakıma geçim için de gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır:

Bu şi're şurû eylemekden murâd
Budur kim anıldıkça dünyâda ad

Diye Ahmed için karîb ü bâ'îd
Ki oldur senâ-gûy-i Şeh Bâyezîd

Bu nâm ile nâmım olup nâm-dâr
Kala haşredek sözlerim pây-dâr (Tarlan, 1992b: 8)

Şehâ ger olmasaydı lûtf ü idrâkın tekâzâsı
Fuzûlî'nin kalırdı kâr-gâh-i san'atı bâtil

Senâ'yi izz ü ikbâlin diler elbette bir mâdih
Zuhûr-i lûtf-i ihsanın diler elbette bir sâ'il (Akyüz vd., 1990: 100)

Çıkarma şi'ri gibi Nâ'ilîyi hâtırdan
Ki ol sadefçe bu dürrün karârgâhıdır

Niteki râgıp olup şi're sadr-ı a'zamlar
Hemîşe ehl-i dil ü dânişin penâhıdır (İpekten, 1990: 101)

Biraz da gayrı târih ü kasîde eyleyem inşâ
Bana hasbî gazelden Vâsîfâ zîrâ usan geldi (Gürel, 1999: 366)

Gerçek anlamda şair olabilmek hatta daha ötesinde melikü's-şuara, sultanü's-şuara gibi unvanlar alabilmek hele ki devlet ricalinin dikkatini kesbeden, onlar tarafından gözetilen, himaye edilen bir edip olabilmek; talihle birlikte ancak ondan daha esas olmak üzere sözü devamlılıkla kelim-i kibar düzeyinde kullanabilme hünerine sahip olmakla, dişli bir şair olabilmekle ilgilidir.³

Şiir yazma ve söyleme mahareti hem kişiye sunabileceği imkânlar bakımından hem de bir mesai ve muayyen seviyede bir meleke istediğinden bu mesleği icra eden söz ehli bazen bireysel bir tutum takınarak devrinde yetişen şairleri tenkit etmek, kendini tarihin büyük şairleri ile özdeşleştirmek veya kendini onlardan dahi üstün tutmak suretiyle kişisel tanıtımını yapma yoluna gitmiştir. Zaman zaman ise daha genel bir yaklaşımla gerek eser mukaddimelerinde gerekse şiirlerinde şair-müteşair kavramları üzerinde durma ihtiyacı hissetmiş ve meslek ideallerine dair birtakım temel ilkeleri sıralamıştır. Örneğin Fuzûlî bir kıt'asında nazım ve nesirde kendini taklit eden, sözleri birbirinden kopuk ve mükedder şair müsveddelerinden bahsederken günlük hayata dair bir gerçekliği mukayesesinin merkezine yerleştirmekte, kendini süratli biniti ile her tarafta gezinen bir yiğit olarak nitelerken mukallit müteşairleri bu esnada tahta atları ile kendine benzemeye çalışan çocuklar olarak tasvir etmektedir:

³ Dâkik-i hâss-ı mermer nânına minnet mi var Sâbit

Dişün var ise şâ'irlük gibi etmekli kâr olmaz (Karacan, 1991: 417)

Müdde'î eyler bana taklîd nazm ü nesrde
Lîk nâ-merbût elfâzı mükedder zâtı var

Pehlevanlar bâd-pâlar seğridende her taraf
Tıfl hem cevlân eder ammâ ağaçdan atı var (Akyüz vd., 1990: 303)

Bu dizelerden anlaşılmalıdır ki o dönem zihniyetinde iyi şair olmakla ilgili temel ölçütlerinden biri sözün özgünlüğü, diğeri ifadenin anlamlılığı iken bu vasıfların kuşatıcısı kadim şiir kurallarına / geleneğine uymadır.⁴

⁴ Bu noktada ideal şiirin ve şairliğin mahiyetine dair başka bakış açıları hatırlanacak olursa Taşlıcalı Yahyâ (ö. 1582) ve Fıtnat Hanım'ın (ö. 1780) bu mesleği hakkıyla yapabilmenin ön koşulu olarak âşık olmayı gördüğü; Fuzûlî'nin şiir fenninin akıl ve bilimle bağdaşmazlığının altını çizdiği; Nâbî'nin (ö. 1712) şiirin merkezine manayı / hikmeti aldığı, özgün söylemler geliştirmeyi amaç edindiği, Nâilî ve Sünbülzâde Vehbî'nin şiir yazabilmenin Allah vergisi bir yetenek olduğunu belirttikleri, Nev'î'nin (ö. 1599) şiirde sadeliğin, Sâbit'in (ö. 1712) özlülüğün ve meleklerin verdiği ilhamın, Şeyh Gâlib'in (ö. 1799) ise hayal gücünün önemini vurguladığı bilinmektedir:

Vâridat-ı cânib-i Hûdan hüveydâdur gönül
Biz metâ'-ı gayr ile ey hâce tâcir olmazuz

Dîde câmindan gönül kasrın mücellâ eylerüz
Âşık olmayınca şâ'ir gibi şâ'ir olmazuz (Çavuşoğlu, 1977: 378)

Söyler elbet hâlini Fıtnat meseldir ehl-i derd
'Âşk ola bir sînede eş'âr kendin gösterir (Azaklı, 1998: 165)

Hired-mendî ki dâ'im 'âlemi 'ilm içre seyr eyler
Esâlib-i fûnûn-i şi'rden elbette gâfildir

Mezâk-i şi'r hem bir özge 'âlemdir hakikatte
İki âlem müsehhar eylemek gayette müşkildir (Akyüz vd., 1990: 303-304)

Hikmet-âmiz gerekdür eş'âr
Ki me'âlî ola irşâda medâr

Âb-ı hikmetle bulur neşv ü nemâ
Gülşen-i şi'r ü riyâz-ı inşâ

...

Söyleme şi'ri tehi ma'nâdan
Agunı çekme balıksuz mâdan (Kaplan, 2008: 358-359)

Her hâm tabî'at veremez nazma halâvet
Lutf-ı suhen ü hüsn-i edâ dâd-ı Hudâdır (İpekten, 1990: 50)

Birinci özellik olan özgünlüğün karşıtı hırsızlık, geleneğe / kurallara uygun ve anlamlı söz dizmenin zıttı ise anlamsızlık, başka bir deyişle duygu ve düşüncelerin bir bağlam teşkil etmeksizin âdeta saçılmasıdır. Şiirde hırsızlık, Bosnalı Sâbit'in Baltacı Mehmed Paşa'ya sunduğu Ramazaniyye'de belirttiği üzere reyhan üzerine yapışmış ısırgan dikenidir ve işten anlayın hamiler tarafından ikisi birbirinden ayrılmalıdır veya Nâbî'nin belirttiği gibi şiirde daima yeni şeylerin peşinden gidilmelidir, başka dillerde yazılmış şiirleri tercümeyle kalkmak başkasının elbisesini kendi üzerine uydurmaya çalışmak, diğeri şairlerin şiirlerinden almak birçok zarftan türlü yemek almak demektir:

Şi'r-i yârândan el kesmek için sârikler
Düzdi teftişe buyur ustaya kat'-i fermân

Şu'arâdan müteşâ'irleri temyiz eyler
Ayrılır gayri ısırgan dikeninden reyhân (Karacan, 1991: 306)

Lem'a-yı tâze-güyâ pey-revlik eyle Nâbî
Eş'âr-ı âbdârı hep nâ-şinide göster (Bilkan, 1997: 600)

Câme-i gayri bozup 'anteri yapmak gibidür
Nazm-ı Türkiye çevirmek 'Acemün güftârın

Bir nice zarfdan almak gibidür dürlü ta'âm
Eylemek halt sözünde digerin eş'ârın (Bilkan, 1997: 875)

Egerçi herkes ister ola şâ'ir
Hudâ feyz etmese ammâ ne kâdir

Odur bî-şübhe vehbî-i İlâhî
O râha olamaz bigâne râhî (Yenikale, 2011: 60)

Bu sâde nazmı ehl-i sanâyi' begenmese
Nev'î ne gam bizüm sözümüz 'âşıkânedür (Tulum ve Tanyeri, 1977: 290)

Gazelde şart-ı suhen ihtisârdur Sâbit
Makâl-i ehl-i hünerdür bu az olur öz olur (Karacan, 1991: 410)

Tabi'at-ı şu'arâyı ne anladun Sâbit
Bilür misin suhenün mülhimi surüş idügin (Karacan, 1991: 482)

Bu söze Kurân gibi imân eder ehl-i suhan
Şâ'irin Gâlib tahayyül rütbe-i i'câzıdır (Kalkışım, 1994: 234)

Sâbit, şiirde gelenekten / kurallardan kopukluk ve manasızlık bahsini de bir Mehmed Paşa methiyesindeki fahriye dizelerinde açar. Ona göre nazım ipine usulsüz, kuralsız bir şekilde söz dizilemez. Söylemek istediği anlaşılmayana söz denmez ki bu ancak meslek-i şiirden ayrılmış müteşairlerin başka bir deyişle yolsuzların işidir.⁵ Nitekim onların sözleri birbirine uymayan, düşük seviyeden yayılan nağmelerdir. Böyle kimselerin kalemlerinin sızıntısı ejder ağzından akan zehir, yazdığı kalemin ucu yılan zehrinin iğnesidir. Sözleri değersiz, şiirleri hileli ve kirlidir, Söz nakdi geçersiz, fikir gümüşünün ayarı bozuktur:

Hiç söz olsun mı o kim nâzım-ı nâ-hencârı
Rişte-i nazma çekince çeke bin derd ü elan

Söz dinür mi ana kim anlamaya söyledüğün
O sefih-i müteşâ'ir o har-ı lâ-yefhem

Sözleri saçma biri birine uymaz nitekim
Nağme-i zîr-i nevâ-güsterî-i perde-i bâm

Reşehât-ı kalemi semm-i dehân-ı ejder
Nevk-i kilik-i rakamı süzen-i niş-i erkam

Suheni mübtezel ü nazmı çep-endâz ü çepel
Nakd-i güftârı dagel nukre-i endişesi kem (Karacan, 1991: 219)

Klasik Türk şiiri edipleri çizdikleri bu prensip dairesini aynı zamanda kendi sanatlarının alametifarıkları arasında değerlendirmektedirler. Başka bir deyişle özgün ve manalı söz söyleme, dahası bu sözün belirli bir anlam derinliğine sahip olması, sözü ve sesi şiirin yerleşik değerlerinden şaşmaksızın ahenkli bir üslupla nazmetme gibi yetiler şairler için birer nitelikli şiir yazabilme ölçütü olmanın yanında eserlerinde fazlasıyla var olduğunu düşündükleri birer hüner göstergesidir. Söz konusu göstergelerin eserlere ne kertede işlediğine dair şiirsel söylemlerin hareket sahası ise fahriye içerikli dizeleridir.

FAHRIYE İÇERİKLİ BEYİTLERDE KULLANILAN MESLEKİ YAKIŞTIRMALAR

Fahriye; divan şiiri geleneğinde, daha çok kaside ile özdeşleşmekle birlikte

⁵ Bir esnaf, esnaf arasında veya kethüdalar tarafından işinden men edilme cezasına uğratıldığında "yolsuz" unvanı ile anılmaktadır (Şemseddin Sami, 1317: 1568).

diğer nazım şekillerinde de fahriye içerikli beyit ve bent örneklerine rastlanabilmektedir. Fahriye içeriğine sahip nazım birimlerinde esas itibarıyla şairin gerek sanayi-i şiir gerekse kendi şairlik hüneri ile övünmesi söz konusudur ve divan şairlerinin hemen tamamı fahriye içerikli söylemlere defaatle başvurmuşlardır. Bu manada denebilir ki divan şairleri için fahriye nazmetmek âdettendir.⁶

Divan şairleri muhataplarına genel manada şairliğin ne denli seçkin bir uğraş olduğunu, kendilerinin bu meşgalede ne denli mahir olduklarını belirtirken muhtelif fahriye kanalları geliştirmişlerdir. Söz konusu fahriye içerikleri arasında en çok revaç bulanlardan biri ise söz ehlinin şairlikle veya kendi şairlikleriyle ilgili olarak kullandıkları mesleki yakıştırmalardır. Fahriye bağlamında ve meslek-i şuara odakta / kendine benzetilen konumunda bulunmak üzere oluşturulan meslekler arası benzetme yelpazesine dair şu misallere ve dahi saptamalara ulaşılmıştır:

1. Şair-Sahir Benzetmesi

Şairin bir fahriyeye bağlı olarak şairliği veya kendi şairliğini ilişkilendirdiği mesleklere, ele alınan eserler çerçevesinde bakıldığında görülmüştür ki klasik Türk şiirinde şairlerin bir fahriye vesilesi olarak ilm-i şiir ile en çok irtibatlı kıldığı sanat / fen / meslek / pişe sihirbazlıktır. Nitekim şairin de sihirbazın da temel malzemesi sözdür. Örneğin şairin sahirliği hususunda dikkat çeken bağlamlardan biri Hz. İsa, Hz. Musa, Harut ve Marut gibi mucize ve büyü ile ilgili birtakım anlatıların öznesi durumundaki kimselere yapılan göndermeler üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Bâkî (ö. 1600) bir fahriyesinde diğer şairlerin sözleri açık bir sihir olarak nitelendirilecekse kendininkilerin Hz. İsa'nın nutku mesabesinde olduğu değerlendirmesinde bulunurken Fuzûlî Sakinamesi'nde hamisine seslenerek elinden tutulmasını çünkü şairlik sihride Hz. Musa kelamına sahip olduğunu hatta bu sanatta Harut'a dahi ustalık edebilecek vasıflara sahip olduğunu iddiasındadır:

⁶ Fahriyye 'âdet-i şu'arâ-yı zamânedür
Amma benüm katumda dil ü tab'a bâr olur

Sırf iftihar mezhebimüzde harâmdur
Ammâ teşekkür olsa murâd i'tizâr olur

Fahriyye neydigin bilemem lik o denlû kim
'Âdet yerini bulsa suhen şivekâr olur (Yazar, 2010: 341-342)

Serverâ şî'r degül nutk-ı Mesîhâdur bu
Tutalum gayrılar eş'ârı ola sihr-i mübîn (Küçük, 2018: 53)

Tutsan elini men-i fakirin
Hak ola hemîşe dest-gîrin

Ben şâir-i Musî-i kelâmam
Sâhirlere mu'ciz-i temâmam

Ben sâbir-i Bâbilî-nijâdam
Hârûta bu işde üstâdam (Ayan, 2008: 65)

Benzer bir bakışla Sünbülzâde Vehbî, sözlerini Hz. İsa'nın nefesi gibi, kalemını Hz. Musa'nın asası kadar mucizevi görmekte; Şeyh Gâlib ise mucizevi hitaplar içeren sahir kaleminin Babil çukurundan mana zezemi çıkardığını belirterek Harut ve Marut telmihi yapmaktadır:

Dem-i İsî gibi izhâr-ı i'câz eyledi nutkum
Hayâtı tâze verdim kâlib-ı ma'nâ-yı bî-câne

Hezârân sihri ibtâl eyledim mu'ciz-beyânımla
Elimde hâme benzer ejder-i Mûsâ-yı 'Umrân'a (Yenikale, 2011: 102)

Çıkardı Zenzem-i mâ'nâyı çâh-ı Bâbil'den
Bu kilik-i sâhir-i mu'ciz-hitâb-ı 'âlem-i âb (Kalkışım, 1994: 213)

Muhataplarını acze düşürecek vasıfta söz söyleme yeteneği bazılarında öyle bir düzeydedir ki mevcut sihirbazlar şiire yönelse dahi o seviyeye erişemeyeceklerdir:

Hak budur Bâkî nazîr olmaz bu mu'ciz nazmuna
Şî're âgâz itseler şimden girü sehârlar (Küçük, 2018: 112)

Şiirde övme ve övünmenin simge isimlerinden biri olan mucize beyanların sahibi Nefî'nin (ö. 1635) şair mi sihirbaz mı olduğunu incelemek kimsenin harcı değildir. O öyle üstat bir sihirbazdır ki zamanında kendi gibi büyüleyici bir şair yoktur. Öyle ki o fikirleri itibarıyla Eflatun mesabesinde bir şair, sözleri ile Mesih derecesinde bir keramet satıcısıdır:

Kimse tahkik edemez sâhir midir şâ'ir midir
Bir bilir yok Nefî-yi mu'ciz-beyânı bilmiş ol (Akkuş, 1993: 496)

Hâlâ benim ol sâhir-i üstâd ki yokdur
Bir bencileyin şâ'ir-i garrâ-yı zamâne (Akkuş, 1993: 310)

Hakîm-i endişede şâirdir kerâmet pîşe sâhirdir
Tefekkür de Felâtündür tekellümde Mesîhâdır (Akkuş, 1993: 343)

Şiir; yüce değerli bir cevher olan, ciğersiz bir merdi bahadıra dönüştürebilen sözün en etkili mecralarından biridir. Öyle ki şiir tabiata yiğitlik kazandırır, kahramanlık hissini harekete geçirir hatta bu etkisi nedeniyle bazı sahabeler gazada şiir okumaktadır ki bu âdet hâlâ geçerlidir:

Sühan bir gevher-i ‘âlî-bahâdır
Ki eyler bî-ciğer merdi bahâdır

Gelir eş’âr ile tab’a celâdet
Eder tahrîk âsâr-ı şecâ’at

Gazâda şi’r okurdu ba’zı ashâb
O ‘âdetdir henüz âyîn-i i’râb (Yenikale, 2011: 57)

2. Şair-Sarrafi Benzetmesi

Özenle gerçekleştirilen fikir ve his mesaileri neticesinde ortaya koydukları kıymetli, zarif ürünlerle şairlerin sarraflık mesleği etrafında yaptığı fahriyelerin sayısı da oldukça fazladır. Bâkî’nin kendini şiir sanatının üstat bir zergeri şeklinde vasıflandırdığı; Nâbî’nin kendinden sır şehrinin sarrafi olarak bahsettiği, dükkânının yeri ile ilgili olarak ise ağzını işaret ettiği ve divitini keseye, sayfalarını tahtaya, dilini ise parmağa benzettiği görülmektedir.

Zer-ger-i kâmilidür san’at-ı şi’rün Bâkî
Nic’olur gel berü seyr eyle kalem-kârlığı (Küçük, 2018: 292)

Benüm sarrâf-ı şehri-râz dükkânım dehânımdur
Devâtım kîse tahtam safha engüştüm zebânımdur (Bilkan, 1997: 505)

Şiir fenninde kâmil bir kuyumcu olan Nefî’nin gevher değerindeki sözleri söz dükkânının süsü iken mana sarrafi olan Tâcî-zâde Ca’fer Çelebi’nin (ö. 1515) sözlerini insanlar lülü-i lâlâya benzettiği için kulaklarına küpe yapmaktadırlar:

Benim ol zer-ger-i kâmil ki bugün fennimde
Sözlerim gevheridir zîver-i dükkân-ı suhan (Akkuş, 1993: 415)

Ne sarrâf-ı ma’ânisin ki Ca’fer lü’lü’-i lâlâ
Sözüne benzedüğüçün iderler güşvâr andan (Erünsal, 1983: 369)

3. Şair-Tüccar Benzetmesi

Ürünlerini muhtelif nedenlerle dinleyicilerinin / okuyucularının dikkatine ve istifadesine sunan ve bununla birtakım getiriler elde eden, muhatapları ile âdeta alışveriş eden şairlerin tüccarlığı hususunda da kayda değer birçok örnekle karşılaşmak mümkündür. Örneğin Hayâlî (ö. 1557), sözlerini övmenin yersizliğini vurgulamak adına bir tüccarın kendi malının dellallığını / çığırtkanlığını yapmasının uygun olmayacağını dile getirmektedir.

Hayâlî sözlerini vasf kılma hâce olan
Revâ değil k'ola kendi meta'ına dellâl (Tarlan, 1992c: 42)

Ayrıca Nâilî'nin, söz kumaşının bunca zamandır tüccarı olmasına karşın temiz tabiatlı Veziriazam Mehmed Paşa kadar iyi bir müşteri görmediğine, güneşin ve ayın bir şiir tüccarı olan kendinin tabiatındaki cevher dolu madenin dilencisi olduğuna dair yakıştırmaları; feleğin, âmâ pazarının tüccarı olan Nefî'ye bir dilenci gibi yaklaşarak, kendinden Zühre'ye gerdanlık için inci almak istemesine dair iddia, Sünbülzâde Vehbî'nin söz kumaşlarını Rum ve Acem şairlerin birbirine armağan ettiği bilgisi, Enderunlu Vâsîf'in ise belagat pazarındaki söz kumaşlarının hepsinin rağbet gördüğü haberi bu noktada hatırlanmalıdır:

Görmedim olalı sūdâ-ger-i kâlâ-yı suhen
Tab'-ı pâkin gibi bir müşteri-i cins-i kemâl

Ben o sūdâ-ger-i nazmım ki kefi mihr ile çarh
Kân-ı pür-gevher-i tab'ımdan eder cerr ü su'âl (İpekten, 1990: 39 ve 41)

Benim ol hâce-i bâzâr-ı ma'ânî ki felek
Gerden-i zühre için benden alır 'ikd-ı le'âl (Akkuş, 1993: 280)

Rûm u 'Acem'de tuhfe-i kâlâ-yı şi'rîmi
Ehl-i sühan biri birine armağan verir (Yenikale, 2011: 308)

Benem ol hâce-i bâzâr-ı belagat ki budur
Her kumaş-ı sühanum râyic- kâlâ-yı be-kâm (Gürel, 1999: 224)

4. Şair-Nakkaş / Ressam Benzetmesi

Şairlik bir bakıma kelimelerde resmetme; bir duyguyu, hâli, olayı ya da kişiyi tavsif ve tasvir etme, kâğıt veya başka malzemeler üzerine nakşetme işidir. Bu çerçevede şairlik ve nakkaşlık / ressamlık benzeşimi ile ilgili fahriye dizelerine

bakılacak olursa Bâkî'nin, şiiri ile sevgilinin gönlüne girdiği ve şiir nakşıyla âdeta onun mermer gibi katı olan gönlüne nükte kazdığı haberi, Necâti'nin (ö. 1509) şiir yazma becerisinin bir nakkaşın haşhaş tanesine ayet yazabilmesine eşdeğer nitelikte olduğu görüşü, Neşâti'nin (ö. 1674) ne zaman ki nazım nakşına başlasa kaleminin mananın güzel suretine dönüştüğü veya Mehmed Paşa'ya hitap eden Sâbit'in belagat fenni çerçevesinde mana ressamlığı hususundaki vasfının ünlü ressam Manî'nin kendini takdir edeceği seviyede olduğu bilgisi örnek olarak verilebilir:

Sûret itdün şi'rünü girdün nigârün gönline
Bâkiyâ bu nakş ile sen nükte kazdun mermere (Küçük, 2018: 286)

Nakş ider ihlâsunı dilde Necâti gûyiyâ
Kul hüve'llâhu yazar bir dâne haşhâş üstine (Tarlan, 1992a: 393)

Elümde hâme ki suret-nigâr-ı ma'nidür
Olur ne dem ki vire nakş-ı nazma 'unvanı (Kaplan, 1996: 40)

Hâliyâ fenn-i belâgatda ben ol ressâmum
Eylesem resm-i ma'ânide kalem-cünbânı

Hâme-i sihr eser-i nazmuma şâbâş eyler
Nakş-ı nev-beste-i Erjeng ü nigâr-ı Mânî (Karacan, 1991: 279)

5. Şair-Mimar Benzetmesi

İfadeleri belirli bir düzen dâhilinde yan yana ve alt alta dizen ve böylece malzemesi harfler, heceler, kelimeler, söz grupları, yargılar olan anlam yapıları inşa eden şairlerin mimarlığına dair Taşlıcalı Yahyâ, gönül çelen şiirinin mamur bir eve benzediğini, o bayındır esere bakanın mimarı olan kendini göreceğini beyan etmekte, Sünbülzâde Vehbî ise fikir mimarı aracılığı ile benzersiz birçok sanatkârane ev yaptığını bildirmektedir:

Beyt-i ma'mûr oldı Yahyânun bu şi'r-i dilkeşi
'Ayn-ı 'ibretle yine ma'mûra bak mi'mârı gör (Çavuşoğlu, 1977: 360)

Mi'mâri-i endişe ile Vehbi-i üstâd
Yapmakda nev-îcâd niçe beyt-i musanna (Yenikale, 2011: 440)

6. Şair-Terzi / Dokumacı Benzetmesi

Şairler bazı dizelerde, söz birimlerini belirli örneklerden hareketle birbirine bağlayarak oluşturdukları metin örgülerini bir elbise / kumaş olarak tasavvur

ederler ki bu bakış açısı onların kendilerini terzi / dokumacı olarak vasfetmelerini sağlar. Ahmed Paşa, Şah Bayezid için nazmettiği kasidesinin nesibinde sevgili için övgü elbisesi biçtiğini ve Zühre'nin şiirlerinin üstüne nağme düzdüğünü, Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi ise Sultan Bayezid methiyesinin tegazzül bölümünde muhatabına övgü elbisesini (kasidesini) fikir terzisinin biçtiğini, bu güzel şiirin (tegazzül) de onun kolu / cebi olduğunu ifade etmektedir:

Biçtim kabâ-yı medhi çü dil-dârım üstüne
Zöhre terâne bağladı eş'ârım üstüne (Tarlan, 1992b: 38)

Çü biçdi câme-i medh-ü-senânı derzi-yi fikret
Tırâz-ı âsitîn itdi ana bu şi'r-i garrâdân (Erünsal, 1983: 123)

Fıtnat Hanım bir gazelinde kendine seslenerek kalemiyle sürekli olarak renkli nazımlar ürettiği dokuma tezgâhından, değerli yeni kumaşlar çıkarmamasını nasihat etmektedir. Seyyid Vehbî ise (ö. 1736) Surname'sinde şiir kumaşı bir yere yığılsa nakşındaki mükemmellikten dolayı kendininkilerin ilgi göreceğini söylemektedir:

Çıkarma küy-ı hâmeyle hemîşe Fıtnatâ böyle
Perend-i nev nesîc-i nazm-ı rengin dest-gâhımdan (Azaklı, 1998: 183)

Kâr-ı Vehbî nakş-ı i'caz ile bulur imtiyâz
Tûde olsa bender-i nazmın kumaşı bir yere (Tulum, 2008: 490-491)

7. Şair-Mucit Benzetmesi

Fahriye temelinde şairin mucitliği bahsi daha çok özgünlük, yaratıcılık, diğer şairlerde görülmeyen bir hünere sahip oluş üzerinden yapılandırılmaktadır. Nevî, bir fahriyesinde nazm içinde kendine özgü bir tarz geliştirdiğini dile getirirken klasik Türk şiirini Acem şiirini taklitten kurtaran üslubunu bir buluş olarak değerlendirmekte; Nefî, bir soyutlama ile kendinden has ve taze tarzda ifadeler icat etme dileğinde bulunmaktadır.

Nev'iyâ nazm içre îcâd eyledün bir tarz-ı hâs
Rûm'ı kurtardun 'Acem eş'ârına taklîdden (Tulum ve Tanyeri, 1977: 438)

Ne mazmûnlar ne vâdiler bulur seyr eylesen Nefî
Yine bir tarz-ı hâs u tâze îcâd etdigin görsek (Akkuş, 1993: 491)

Nedîm (ö. 1730) kendi gibi müselleme bir kaside icat edebilen şairlere meydan okumakta, Sâbit ise kendi zihin dünyasını Urfi-i Şirazi'ninki ile ilişkilendirip zihin dünyasının da yüz estetik yaratış icat edebildiğini belirtmektedir:

Var ise bir günde icâd eyleyen gelsin beri
Bir kaside bu müselleme nazm-ı bî-pervâ gibi (Macit, 1997: 73)

Hazret-i üstâd-ı 'Urfi-rütbe kim endişesi
Akl-ı evvel gibi sad sun'-i bedî' icâd ider (Karacan, 1991: 251)

8. Şair-Tabip Benzetmesi

Eserlerini okuyanların donandığı, gönendiği, şifa bulduğu şairin tabipliği ile ilgili fahriye dizelerine bakıldığında Fuzûlî, devranın şiirin itibarsız olmasını istediğinden, sadece kendinin şiire kıymet kazandırmada, hastaysa ilaç vermede hazır olduğundan söz etmektedir. Nâbî gam sıtması olanlara sözünün can veren matla'nı şifa olarak önerirken Neşâtî tababet ilminin mütehasısı İbni Sina'yı anarak sözlerinin birer şifa kaynağı olabilecek mahiyette olduğunu hatta ilm-i tıbbaya yönelse kimsenin İbni Sina'nın "Şifa"sına bakmayacağını iddia etmektedir:

Devrân ister ki hâr ola nazm
Bi-izzet ü i'tibâr ola nazm

Ben muntazıram verem revâcın
Bimâr ise eyleyem 'ilâcın (Ayan, 2008: 59)

Her kim götürürse teb-i endûha şifâdur
Bu matla'-ı cân-perveri Nâbî suhanumdan (Bilkan, 1997: 911)

Murâd itsem biraz da bahse esrâr-ı hikmetden
Komazdı sözlerüm ragbet Şifâ-yı İbni Sinâya

İder evvel kademde pür-tezelzül sahn-ı meydânı
Sürince rahş-ı teb'um vâdî-i pehnâ-yı ma'nâyâ (Kaplan, 1996: 37)

9. Şair-Mutrip / Neyzen Benzetmesi

Söylediklerinin yanı sıra onları söyleme şeklindeki ahenk nedeniyle insanların aklına ve his dünyasına olduğu kadar kulaklarına da hitap eden şair, bezmin

/ meyhanenin / tekkenin asli unsurlarından biri olan mutrip / neyzen ile de irtibatlı kılınabilmektedir.⁷ Nefî'nin kalem neyiyle nağmeler düzüp teraneye başlaması, Sâbit'in ise akıl çalgıcısıyla beraber hayal şarkıcılığı yapması bu benzetme yolu için verilebilecek örneklerden ikisidir:

Nefî nedir ney-i kaleminde bu nağmeler
Güyâ ki her terânede bir sâza başladı (Akkuş, 1993: 531)

Nagme-perdâz-ı hayâlem ki nevâ-sâz-ı hired
Perde-âmûhte-i bâng-i bem ü zîrûmdür (Karacan, 1991: 247)

10. Şair-Gavvas Benzetmesi

Gavvaslık, şairlerin genellikle derin fikirli oluşlarını vurgulamak amacıyla benzetme kurduğu uğraştır. Örneğin Nefî öyle benzersiz bir gavvastır ki fikir denizi ne kadar derin, mana incisi ne kadar nadir bulunur olsa da bir anda o denizin derinlerine dalabilmekte, üstelik sahilini de değerli incilerle donatabilmektedir:

Benim ol nâdire gavvâs ki olsa ne kadar
Bahr-ı endîşe amik u dür-i ma'nâ kem-yâb

Dalarım ka'rina bir demde yine hem ederim
Sâhilin pür-dür-i şehdâne vü şehvâr u hoş-âb (Akkuş, 1993: 258)

11. Şair-Sayyad Benzetmesi

Şairin avcılıkla irtibatı genelde doğru ifadeleri bulma, yakalama hüneri çerçevesinde kurulmaktadır. Örneğin Taşlıcalı Yahyâ kendini sayyada, şiirlerini ise elindeki doğana teşbih etmekte iken Hayâlî her şaire şiir tarzını nazmının gösterdiğini bildirdikten sonra himmet tuzağı ile birçok Anka kuşunu avladığını ifade etmekte, Enderunlu Vâsıf ise avcılığa rağbet etmesi hâlinde hayal ahusunun fikir Rüstem'inin kemendine yakalanacağını bildirmektedir:

Yahyâ çıkardı illere dîvân-ı nazmını
Sayyâda benzer ol elinde toğan çıka (Çavuşoğlu, 1977: 526)

⁷ Âşık Çelebi, iki fonetik sanat olan şiir ve musiki ilişkisini şu şekilde dile getirmektedir: “*Felek-i dâ'irün etvarı ve kevkeb-i sâirün edvârı evzân u elhân üzerine olduğına ârif oldular. İlmi evzân-ı eş'ârı ve fenn-i musiki vü edvârı terkib itdiler. Ve kelimâtların vezn ü kâfiye ve esvâtların nagamât u nakarât üzre tertib itdiler*” (Kılıç, 2010: 125).

Gösterir nazmı Hayâlî tarzını her şâ'irin
Himmetim dâmıyla sayd ettim nice ankâları (Tarlan, 1992c: 295)

Eylesem ragbet şikâra olur âhû-yı hayâl
Rüstem-i endişemün sayd-ı kemend-i fikret (Gürel, 1999: 249)

12. Şair-Bağban Benzetmesi

Şairin kendini bağban olarak nitelendirmesi daha çok söze düzen verme, zihne, kulağa ve göze hoş gelebilecek duru ve akıcı söz dizileri oluşturabilme mahareti etrafında gerçekleştirilmektedir. Hayâlî, cihan kendini eğmeden nazım bağına yadigâr olması için bir servi diktiğini, satırlardan oluşan bu servinin gölgesinin hat, tohumunun ise noktalar olduğunu belirtmektedir. Şeyhülislam Yahyâ ise (ö. 1644) tertip ettiği şiirlerini maarif ehline göstermesini bir bağbanın bahçesini gezdirmesine benzetmektedir:

Ben ol Hayâliyim ki beni eğmeden cihân
Dikdim bu nazm bâğına bir yadigâr serv

Serv oldu satrı sâyesi hat tohmudur nukat
Her beytime desem n'ola ey gül-'izâr serv (Tarlan, 1992c: 43)

Gösterür Yahyâ ma'ârif ehline mecmû'asın
Güyyâ bir bâgbândur gülsitânın gezdürür (Kavruk, 2018: 124)

13. Şair-Asker / Serasker Benzetmesi

Şairler kendilerini disiplinli çalışmaları, diğer şairleri söz meydanından silmeleri ve hamilerine sadakatleri çerçevesinde bir asker veya serasker / komutan şeklinde tasavvur edebilmektedirler. Bu bağlamda Hayâlî bir fahriyesinde kendini nazım mülkünün tükenmez hazinesine sahip şahı olarak değerlendirip önceki ve sonraki şairlerinse ancak kendinin askerleri olabileceğini söylemekte, Sâbit ise kendini hayal elinin kabzasındaki kılıç ile marifet memleketini fetheden bir cengâver olarak tanıtmaktadır:

Mülk-i nazmın kenz-i layüfnaya mâlik şahiyem
Leşkerimdir şâ'irân-ı evvelîn ü âhirin (Tarlan, 1992c: 63)

Feth iden memleket-i ma'rifeti Kâf-be-Kâf
Kabza-i dest-i hayâlümdeki şemşirümdür (Karacan, 1991: 247)

14. Şair-Attar Benzetmesi

Şairliğin attarlıkla benzeşimi; eserlerini okuyanlar / dinleyenler üzerinde bıraktığı güzel etki, tat ve şifa verme çerçevesinde düşünülmektedir. Örneğin Necâti bir gazelinde kendini, tatlı sözlerini kâğıda sarıp satan bir attar olarak nitelendirmektedir:

Şekerin sözlerini kâğıda bürer ki sata
Be kim öğretti Necâtiye bu attârlığı (Tarlan, 1992a: 389)

15. Şair-Dihkân Benzetmesi

Şairlerin kendilerini mesleki bir benzeşim üzerinden övdükleri bir başka uğraş alanı, genellikle üretken olmak ve muhataplarını beslemek vurgularına bağlı olarak çiftçiliktir. Mesela Hayâlî bir gazelinde kendini söz zemininde iş gören ve harmanına ürettiği daneler için yüce kanatlı güvercinlerin konuştuğu bir çiftçi olarak nitelendirebilmektedir:

Ben o dihkân-ı zemîn-i suhanem dânem için
Kondu murgân-ı üli-ecnihalar hırmenime (Tarlan, 1992c: 261)

16. Şair-Meşşata Benzetmesi

Sözü, fasih ve belîğ kılma bakımından diğer insanlara nazaran daha maharetli kimseler olan şairlerin meşşatalığı hususunda Nâilî bir fahriyesinde marifet kızının süsleyicisinin (meşşata) kendi şairlik tabiatı olduğunu ifade etmekte, yine Nefî'de bir meşşata gibi olan tabiatının mana gelinine zinet kazandırdığını bildirmekte, Bosnalı Sâbit ise Seydizade Mehmed Paşa'ya hitaben, kendini mananın cemalini süsleyen bir meşşata olarak tavsif etmekte ve nazım güzellerinin suretlerini daha da güzelleştirdiğini ifade etmektedir:

Meşşâta-i tabi'atidir hâliyâ veren
Düşizegân-ı ma'rifete zîb ü zîveri (İpekten, 1990: 69)

Meşşâta-i tab'ımdan eder kesb-i tezeyyün
Ma'nâ ki arûs-ı tutuk-ârâ-yı edâdır (Akkuş, 1993: 270)

Meşşâta-i cemâl-tırâz-ı ma'âniyem
Virdüm bütân-ı nazma bu zîbende sûreti (Karacan, 1991: 230)

17. Şair-Müezzin Benzetmesi

Muhatabı üzerinde tesirli, mukaddes ve davetkâr sözler nazmeden şairin bir fahriye vesilesiyle kendini bir müezzin olarak vasıflandırması konusunda

dikkatler Hayâlî'ye çevrildiğinde onun bir kasidesinde hamisine seslenirken daha gençken sühanverlikte âdeta bir mülk ve kemal emiri, söz sahibi olduğunu, Bilâl-i Habeşî'den sonra nasıl ki ezan okunmaya devam ettiyse Hâfız ve Kemâl'den sonra da şiirin devam ettiğini söylemiştir.

Şehâ zemânede ben ol suhanverem ki bugün
Dahi cevân iken oldum emîr-i mülk ü kemâl

Demem ki şi'r hemîn Hâfız u Kemâlindir
Ezân okunmadı mı dünyeden gidince Bilâl (Tarlan, 1992c: 42)

Necâtî ise Şehzâde Mahmud'u methettiği bir şiirinde onun eşliğini Kâbe kapısı olarak nitelendirirken kendi ile de Bilâl-i Habeşî arasında bir koşutluk kurmaktadır:

Okusun medhüni kapunda Necâtî benden
Yaraşur Ka'be hariminde nevâ kılssa Bilâl (Tarlan, 1992a: 66)

18. Şair-Tercüman Benzetmesi

Bilinmeyeni bilinir, anlaşılır kılma konusunda yetenek sahibi olan şairlerin övünmeleri çerçevesinde kendileri ile ilişkilendirdikleri bir diğer mesleki alan tercümanlıktır. Örneğin Mantıku't-Tayr'daki haşm u gazab bahsinin sonunda da Gülşehri (ö. 1317'den sonra) her sözü ifade edebilme hususunda veya etkili sırları ortaya çıkarmada kendinden daha iyi bir tercüman olmayacağını bildirmektedir:

Her makâlâtı beyân eylemege
Degme bir sırrı 'ayân eylemege

Çün göresin şâhı peydâ vü nihân
Olmaya Gülşehri'den yig tercümân (Yavuz, 2015: 216)

19. Şair-Hayalbaz Benzetmesi

Şairlerin fahriye temelli olarak kendileri ile ilişkilendirdiği bir diğer meslek hayalbazlık / Karagözcülüktür. Enderunlu Vâsıf bir kasidesinde kendini mana tasavvurgâhının hayalbazı ve şeştari Kemâl'i ise bu bayram yerindeki perdedar şeklinde betimlemektedir:

Şol hayâl-bâz-ı tasavvur-gâh-ı ma'nîyem ki ben
Perde-dâr-ı 'îd-gâhımdır Kemâl-i şeştari (Gürel, 1999: 220)

20. Şairle / Şairlikle İlgili Diğer Mesleki Yakıştırmalar

Sıralanan mesleki yakıştırmalara ilave olarak şair; Nevî'de şairin sevgilinin hattına düşürdüğü nadir manaları tıraş eden bir berber, Nâîlî'de hamisinin kıymetini anlamakta aciz kalacak olan bir akıl çarşısı nakkadı, Nefî'nin karşısında zerduz şair birer hasır örücü veya güzel söz söyleme yeteneğinin öğrencisi olduğu fikir okulunda eski bir muallim, Nâbî'de tıpkı söz gibi manaya perdekeş, Şeyhülislam Yahyâ'da ders-i aşka şarih, Bosnalı Sâbit'te nazım minberine çıkmış bir hatip, Enderunlu Vâsıf'ta nazım mühendishanesinde çalışan ve kalemi fikirlerinin merkezinden hareket eden bir pergel olan minare ustası ya da hamisinden gördüğü iltifatın etkisiyle elindeki altın kalemini sancak yapan nazım mülkündeki bir vali şeklinde fahriye amaçlı⁸ daha birçok uğraş alanı ile irtibatlı kılınabilmektedir:

Düşürmişdüm hatun vasfında bir hoş ma'nî-i nâdir
Bulup anı tırâş itmiş işitdüm sonra bir şâir (Tulum ve Tanyeri, 1977: 304)

Fehm eylemekde 'âciz olur Nâ'îli gibi
Nekkâd-ı çârsû-yı hîred kadr ü kıymetin (İpekten, 1990: 96)

Aceb mi bûriyâ-bâfân-ı nazma kılmasak rağbet
Bizim Nefî gibi bir şâ'ir-i zer-dûzumuz vardır (Akkuş, 1993: 471)

Köhne üstâd-ı mu'allim-hâne-i endişeyim
Nâtıka şâkird-i ders-i imtihânımdır benim (Akkuş, 1993: 145)

Ben zerre-i hürşîd-i cihân-ârayum
Manend-i suhan perde-keş-i ma'nâyum

⁸ Klasik Türk şiiri edipleri, muhtelif mesleki yakıştırmalarla doğrudan şairlik hünerlerini vurgulamanın dışında kimi beyit ve bentlerde fahriye amacı gütmeksizin de şiir beni'ni / söyleyiciyi çeşitli uğraşlarla ilişkilendirebilmektedirler:

- Şairin vaizliği

Dâ'im Necâti gülşen-i küyun anar durur

Vâ'iz gibi ki bâg-ı cinândan haber virür (Tarlan, 1992a: 206)

- Şairin keşşaflığı

Hüner cemâline keşşâf 'ayba settâruz

Birine bād u birine turâb-ı dergâhuz (Çavuşoğlu, 1977: 388)

- Şairin müfessirliği

Nükte-i ser-bestesin âyât-ı hattın mü-be-mû

Eyleyen tefsir Fıtnat kilik-i şâ'irdir bütün (Azaklı, 1998: 184)

Her mevce muhîtüm diyü da'vâ düşmez
Deryâya düşer dirse eger deryâyum (Bilkan, 1997: 1214)

Şerh iderse ders-i 'aşkı yine Yahyâ şerh ider
Bir mahall kalmış mıdur zîrâ bu fende görmedük (Kavruk, 2018: 226)

Hutebâ gibi çıkup minber-i nazma Sâbit
Tig-âsâ kalem-i pâk-edâya tayanur (Karacan, 1991: 388)

Ben hezâr-fenn-i mühendis- hâne-i nazmam ki kalem
Merkez-i efkârumun pergâr-ı san'at-perveri (Gürel, 1999: 220)

Vâlî-i mülk-i nazm edeli şâh-ı 'ârifân
Destinde Vâsıfun kalem-i zer livâsıdır (Gürel, 1999: 298)

Bu noktada kimi şiirlerde şairlerin fahriye kastıyla kendilerini birden çok uğraş alanı ile ilişkilendirebildiği örneklerin mevcut olduğu da belirtilmelidir. Örneğin Bosnalı Sâbit bir fahriyesinde kendini önce her biri verd-i rana olan taze nazım goncasının yetiştiği mana bahçesinin bağbanı, ardından gönül çarşısının gevher-şinas bir tüccarı ve devamında da hayalini mana dükkânında elindeki kalemini irfan kumaşını ölçmek için kullanan ipekli / değerli kumaş dokuyuculuğu yapan bir meslek erbabı olarak tasavvur etmektedir:

Benüm ol bâg-bân-ı gülşen-i üşkûfte-i ma'nâ
Ki her gül-gonca-ı nazm-ı terüm bir verd-i ra'nâdur

Benüm ol hâce-i gevher-şinâs-ı çâr-sû-yı dil
Ki dürr-i silk-i nazmum gayret-i 'ıkd-ı Süreyyâdur

Elümde hâme bir endâzedür kâlâ-yı 'îrfâna
Hayâlüm kâr-gâh-ı ma'nîde nessâc-ı dibâdur (Karacan, 1991: 283)

Gelibolulu Âli ise (ö. 1600) Surname'sinde söz mesleğine / yoluna düzen verip şahın keremine dair haberleri aktarmakla kendini bir ressam, kassam ve nakkal şeklinde nitelendirmektedir:

Ressâm-ı cerîde-i mu'anven
Kassâm-ı nefâyis-i mülevven

Nakkâl-ı hikâyet-i ziyâfet
Hallâl-ı gavâmız-ı dirâyet

Söz silkine intizâm virdi
Şâhun keremin peyâm virdi (Arslan, 1999: 547)

SONUÇ

Meslek-i şiire değer veren ve orada berkarar ve özgün bir duruşla yol aldığını düşünen klasik Türk şiiri edipleri şiir uğraşına ve daha özeldede kendi şiirlerine duydukları söz konusu inanç ve güveni devamlılıkla dile getirmiştir. Şairler bu görüşlerini muhataplarına daha çok fahriye içerikli beyitler ve bentler vasıtasıyla iletmişlerdir. Fahriye içerikli ifadeler geliştirmek amacıyla nazmettikleri belirli bağlam kurguları içerisinde en çok başvurduklarından biri şairlik hüneri / kendi şairlik kudretleri ile türlü kişi, varlık, nesne veya kavram arasında benzerlikler bulmaktır. Bir şair sözlerini dizerken pekâlâ şairlik hüneri veya şairliğinin niteliği ile bir din büyüğü, devlet ricalinden bir zat, bir âlim, bir cengâver, bir mutasavvıf ve elbette şuara taifesinden şân sahibi bir söz ustası arasında; kendi ile melekler, ruh, güneş, ay, Anka kuşu, kalem, fikir yahut gayret ve saire arasında bir irtibat ağı kurabilmektedir. Bu çalışmada görülmüştür ki divan şairlerinin sıklıkla başvurduğu övünme yöntemlerinden biri şairliğe / şairliklerine dair mesleki yakıştırmalar yapmaktır.

İncelenen metinlerde şiir fenninin; tesir etme, düzen verme, birleştirme, üretme, eğlendirme, ferahlatma, öğretme, açıklama ve dikkat, disiplin, derinlik gerektirme gibi çeşitli yönlerden sihirbazlık başta olmak üzere sarraflık, tüccarlık, nakkaşlık, ressamlık, mimarlık, terzilik, dokumacılık, mucitlik, tabiplik, mutriplik, neyzenlik, gavvaslık, sayyadlık, bağbanlık, askerlik, attarlık, çiftçilik, meşşatalık, müezzinlik, tercümanlık, hayalbazlık, valilik, berberlik, nakkadlık, hasır örücülük, muallimlik, perdekeşlik, şarihlik, hatiplik, minare ustalığı gibi birçok pîşeye / hünere / mesleğe / uğraşa benzetildiği tespit edilmiştir. Bu çerçevede gerçekleştirilecek daha kapsamlı bir araştırmada fahriye temelli meslekler arası benzetme seçeneklerinin gerek nicelik gerek içerik gerekse mesleki çeşitlilik bakımından çok daha geniş bir yekûne erişeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AKALIN, Erkan (2017). *Klasik Türk Şiirinde Meslekler*, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

- AKKUŞ, Metin (2018). *Nefi Divanı*,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/57741,Nefi-divanipdf.pdf?0>, (E.T. 15.12.2018).
- ALICI, Gülcan Tanıdır (2011). *Sünbülzâde Vehbî, Lutfiyye-i Vehbî: Çeviri Yazı-Günümüz Türkçesi-Tıpkı Basım*, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- AKYÜZ, Kenan vd. (1990). *Fuzûlî Divânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ARAT, Reşit Rahmeti (2008). *Kutadgu Bilig*, İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- ARSLAN, Mehmet (1999). *Türk Edebiyatında Manzum Sür-nâmeler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- AYAN, Hüseyin (2008). *Leylâ vü Mecnûn*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- AZAKLI, İmran (1998). *Zübeyde Fitnat Hanım'ın Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- BİLKAN, Ali Fuat (1997). *Nâbî Divânı*, 2 Cilt, Ankara: MEB Yayınları.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet (1977). *Yahyâ Bey, Divan*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ERÜNSAL, İsmail, E. (1983). *The Life and Works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, with a Critical Edition of His Divân*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- GÜREL, Rahşan (1999). *Enderunlu Vâsıf Divanı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- İNALCIK, Halil (2003). *Şâir ve Patron: Patrimonyal Devlet ve Sanat Üzerinde Sosyolojik Bir İnceleme*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- İPEKTEN, Halûk (1990). *Naili Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İSEN, Mustafa (1999). *Lâtîfî Tezkiresi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KALKIŞIM, Muhsin (1994). *Şeyh Gâlib Divânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KAPLAN, Mahmut (1996). *Neşâtî Divanı*, İzmir: Akademi Kitabevi.
- KARACAN, Turgut (1991). *Bosnalı Alaeddin Sabit, Divan*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- KAVRUK, Hasan (2018). *Şeyhülislâm Yahyâ Divânı*,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10655,seyhulislamyahyadivanihasankavrukpdf.pdf?0>, (E.T. 17.12.2018).

KILIÇ, Filiz (2010). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-şu'arâ, İnceleme-Metin*, 3 Cilt İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

KÜÇÜK, Sabahattin (2018). *Bâkî Dîvânı*,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10596,Bâkîdivanisabahattinkucukpdf.pdf?0>, (E.T. 23.12.2018).

MACİT, Muhsin (1997). *Nedîm Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

ŞEMSEDDİN SAMÎ (1317). *Kâmûs-ı Türkî*, Dersââdet: İkdâm Matbaası.

TARLAN, Ali Nihad (1992a). *Necâtî Beg Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

TARLAN, Ali Nihad (1992b). *Ahmed Paşa Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

TARLAN, Ali Nihad (1992c). *Hayâlî Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

TULUM, Mertol (2008). *Sûr-nâme: Sultân Ahmet'in Düğün Kitabı*, İstanbul: Kabalıcı Yayınları.

TULUM, Mertol; TANYERİ, M. Ali (1977). *Nev'î Divan*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

YAVUZ, Kemal (2018). *Mantku't-Tayr*,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10686,metinpdf.pdf?0>, (E.T.20.12.2018).

YAZAR, İlyas (2010). *Kânî Dîvânı Tenkidli Metin ve Tahlil*, İstanbul: Libra Yayıncılık.

YENİKALE, Ahmet. (2017). *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56212,sunbulzade-Vehbîdivanipdf.pdf?0>, (E.T. 20.12.2018).